

עיונים והערות פרשת וישב תשפ"ה

מאת מורינו הרב חיים דוב הלוי קעללער זצ"ל

מעמק חברון - מעצה עמוקה של אותו הצדיק הקבור

בחברון

וזהו ענין מה שפירש רש"י עה"פ (להלן פס' יד) וישלחהו מעמק חברון, וז"ל רש"י: מעמק חברון - והלא חברון בהר, שנאמר (פ' שלח יג, כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון, אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (פ' לך לך טו, יג) כי גר יהיה זרעך, עכ"ד (והוא מגמ' סוטה יא, א).

והיינו שמעשה יוסף עם אחיו היה סיבה עמוקה מאת הקב"ה לסבב את גלות מצרים לקיים מה שנאמר בברית בין הבתרים כי גר יהיה זרעך וגו'. וההתחלה להתעסקות הזאת בין יוסף לאחיו היה דבר קטן מאד, שינוי קצת בין הבנים בעשיית כתנת פסים ליוסף שמזה יצא קנאה ושנאה ועד שהיו מוכנים להרוג את יוסף ולמעשה מכרוהו. אבל גילו לנו חז"ל במדרש שהתכלית האמיתית היתה לסבב גלות מצרים ולקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך וגו'. ולפי דברי המדרש בתחלת דברינו מבואר עוד, שע"י ירידתם למצרים יסבב שיקרע להם את הים.

פס' ים - קריעת ים סוף - בזכות יוסף

ויש להוסיף, דאי' במדרש (מדרש תהלים מזמור קיד סי' ט): הים ראה ויננס, מה ראה וכו', דבר אחר, ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה: ינוס הים מפני הנס מן העבירה, שנאמר (להלן לט יג) וינס החוצה, אף הים נס מפניו, שנאמר הים ראה ויננס, ע"כ. הרי דוקא בסיבת מכירת יוסף וירידתו למצרים ששם נתנסה בנסיון אשת פוטיפר ועמד בנסיון לננס מפניה - דוקא בזכות זה זכו ישראל לקריעת ים סוף שהביא את בני ישראל לאמונה שלימה ואמרו "זה קלי ואנוהו".

הבנת שנאת האחים ע"י בחירתם ובאותו עת בהשגחת

ה' לסבב גלות מצרים וקריעת ים סוף

ואמנם יש לדעת ששנאה זו של "וישנאו אותו" באה מבחירת השבטים ולא מהקב"ה. אבל מבואר מכל הנ"ל שיש בחינה שנחשב הדבר שהשנאה באה מהקב"ה, שסיבב סיבות בדברים שלא היו שבטי קה ראויים ליפול באותה שנאה. והיינו על דרך אמרם ז"ל (ע' עבודה זרה ד, ב - ה, א) לא חטא דוד אלא

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים. ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם. (בראשית לז, ג - ד).

פסים - פס ים - מכירת יוסף סיבה לקריעת ים סוף

ואי' במדרש (ב"ר פרשה פ"ד סי' ח'): ד"א פסים, רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה: (תהלים טו) לכו וראו מפעלות אלקים (נורא עלילה על בני אדם), וכתוב בתריה (שם תהלים טו) הפך ים ליבשה, למה "וישנאו אותו", בשביל שיקרע הים לפניהם, "פסים" - פס ים, ע"כ.

דברי המדרש צריכים ביאור, איך שייכים כתנת פסים ושנאת האחים את יוסף לקריעת ים סוף.

ונראה לבאר, שלכאורה לעינינו נראה מעשה זה מעשה אישי בין יוסף לאחיו, שע"י שהראה יעקב אבינו אהבה יתירה ליוסף נתקנאו בו ושנאו אותו. וכן אמרו חז"ל ע"ז (שבת י, ב): לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, ע"כ.

אבל מבט הקטן שלנו אינו כמבט הקב"ה, וצריכים לראות - "לכו וראו מפעלות אלקים", לרומם ולהגביה אופן ראייתנו בדברים הקורים בעולם ולהכיר שכוונתו העמוקה של השי"ת היתה שתכלית שנאה זו מאחי יוסף היתה בשביל שיקרע הים לפניהם. והיה סיבוב גדול, סיבוב אחר סיבוב, שהיה ביניהם קנאה ושנאה עד שהאחים מכרו את יוסף לעבד והורד למצרים, ומזה נסבב שפתר יוסף את החלומות של שר המשקים ושר האופים ואת החלומות של פרעה מלך מצרים ונעשה משנה למלך והמשיביר את המזון וכשהוצרכו בני יעקב לירד למצרים ברעב היה יוסף שם ובזה ירד יעקב מצרימה בעבותות האהבה - ועד שיצאו משם ברכוש גדול ונקרע הים ואמרו ישראל שירה - לכו וראו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם - הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו.

עיונים והערות פרשת וישב תשפ"ה

ישראל ראוי לאותו מעשה דמעשה עגל, אלא למה עשו, לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד ואם חטאו צבור אומרים להו לכו אצל צבור, ע"ש – שאין הכוונה שהקב"ה הכשיל את דוד המלך ליפול במעשה דבת שבע והכשיל את כלל ישראל בדור המדבר לחטוא בעגל, אלא שדוד המלך היה ראוי מצד צדקותו לקבל סייעתא דשמיא שלא יחטא בבת שבע, וכן דור המדבר היו ראויים לסייעתא דשמיא שלא יפלו בחטא העגל. אבל מנע הקב"ה מהם את הסייעתא דשמיא באופן שלבסוף נכשלו בעצמם ובבחירתם. והתכלית היתה כדי שעל ידי שחטאו וחזרו ועשו תשובה הורו בזה תשובה ליחיד ולרבים – וכזה מבואר בראשונים בכוונת הגמ'.

וכן נראה לבאר במעשה השבטים עם יוסף. שמצד צדקתם וגדולתם שהיו שבטי קה משולים ל"ב מזלות בשמים, לא היו ראויים ליכשל במדות לא טובות של שנאה וקנאה ביוסף ועד שידונו אותו כרודף וימכרוהו לעבד – אבל מנע הקב"ה מהם את הסייעתא דשמיא להתגבר על יצרם, ועשה כן השי"ת לתכלית מיוחדת כדי שירדו בני יוסף – ולסוף יזכו לחיזוק האמונה של קריעת ים סוף – וזהו לכו וראו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם – ע"כ מפי השמועה.]

ללמד תשובה ליחיד כו', ע"ש, שהקב"ה הסיר ממנו הסייעתא דשמיא שהיה מסייע אותו שלא לחטוא, ועשה כן כדי שעל ידי חטאו ילמד תשובה ליחיד. וכן במכירת יוסף הסיר הקב"ה מהם את הסייעתא דשמיא לתכלית מיוחדת להוריד את יוסף למצרים.

[הוספת ביאור מפי השמועה: והביאור בזה הוא דבר עמוק בכחות הנפש של האדם, שזה שאין מצוי שאדם גדול נכשל בדבר קטן, אין זה משום שאין לו נטיה ותאוה לכך. שודאי יש לו יצה"ר, ובאמת אמרו חז"ל שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, ויש לו אותן נטיות ותאוות. והחילוק בין אדם גדול לסתם בני אדם הוא שמתגבר על רצונות אלו ומהפכם ומשתמש בהם לטוב, וכמאמר הכתוב טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר.

ואולם מלבד שצריך האדם להתגבר על יצרו, צריך הוא גם לסייעתא דשמיא כדי שיוכל להתגבר ולכבוש, וכמו שאמרו חז"ל (ע' קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו. ומשום כך מצינו שלפעמים לתכלית מיוחדת מנע הקב"ה את הסייעתא דשמיא מבני אדם באופן שלסוף נפלו ביד יצרם, והיינו שאמרו חז"ל (ע' עבודה זרה ד, ב) שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה דבת שבע ולא היו